

MESSZE JÖVENDŐK MUZSIKÁJA

Rejtély-e a Columbia Egyetemen tanító Bartók doktor modern magyar zenéje. — Kulcs egy széles körben vitatott dilemmához

A Chicago Symphony Orchestra e héten két estén át is egy nagy hazánkfia kísérelésként szerepel, műsorán ugyanannak az illusztris magyarnak a szerzeményét mutatván be. Az ugynevezett "régi jó világ" ma távoli, talán soha vissza nem térő emlékként feltűnő gondtalanságában muló esemény lehetett az ilyesmi. Akkor az átlagos amerikai közönségen kívül mindössze zene kedvelőket láthattunk magyarok közül az ilyen, valóban magas színvonalu "recital"-en — esetleg néhányat olyan beérkezetteink soraiból, akik inkább a társadalmi, mint a művészi lényegét vették ott fellelni.

A gép-kor Liszt Ferenc

A chicagói szimfonikusok e heti szólójátéka esetében azonban akkor is megkülönböztetést kellene tennünk, ha történetesen jobb időkben élénk. Az auditorium pódiumán, a zenekartól körülvett Baldwin grand zongora billentyűzetén ezuttal ugyanis olyan ujjak futnak fel és alá, amelyekről mint Liszt Ferencről, gipszmásolatokat fog megőrizni az utókor. Frederick Stock nagyzenekara valóban ritka géniusszal működhet közre, akinek alkotásai új utakat jelentenek a modern zeneirodalomban.

De minek is kerülgetjük, a Chicago Symphony Orchestra vendégművésze nem más, mint Bartók Béla, kinek nagyságát csak most kezdi felfedezni az átlag-közönség, bár szakértők már évek óta hirdetik, hogy ő a jövő embere. Miként egykor Liszt Ferenc muzsikája idegenül hatott, majd pedig az őt lemásoló — mondhatnánk szolgáló módon utánzó Wagner műveiben viszont világszerte páratlan népszerűsége tett szert — éppen úgy eljön az ideje annak is, amikor Bartók lesz a jövő zenéjének messiása...

Bennünket viszont egyelőre most nem is annyira a jövő érdekel, hanem a jelen, még hozzá az amerikai magyarság jelene. Ezzel pedig — minden felületes látszat ellenére — köre van Bartók Béla személyének, munkálkodásának, zenéjének. Azt mondhatná erre bárki nem magyaros zene az, kérem, már amolyan cigányosan kifirázott értelmében, mint ahogyan azt mi magyarok általában megismertük és megszerettük. És ez a "vád" igaz is. Ne vitázzunk most a dolog tetszetős avagy sem tetszetős részén, érzjük be inkább az érdemiakkal.

Puritán a modern zene nagy mestere

Bartók Béla odahagyva budapesti zeneakadémiai tanári állását (pedig azzal méltóságos cím is jár!) eljött közibénk Amerikába. Hiszen voltak mások is, akik ezt tették, viszont Bartók esete más. Ő Amerika vezető egyetemén, főiskoláin tartott előadásából és ragyogó tehetségű feleségével rendezett zongorakettős hangversenyek, továbbá zeneszerzési tiszteletdíjából szerényen megél — nem vár tőlünk még erkölcsi támogatást se, nemhogy anyagit, magabavonult, a szó szoros értelmében puritán egyéniség.

Muzsika-matematika

Mi az a tér tehát, amelyen Amerika magyarsága részt kérhet magának Bartók Béla önkéntes missziójában való közreműködésből? Hiszen éppen a Mester aránylag gyér nyilvános szereplése folytán (mint a fentiekben említettük, főként tudományos körök hívják meg fellépésre) Bartók aligha juthatna közelebbi érintkezésbe a kivándorolt magyarság szélesebb köreivel. Ezért az alábbiakban igyekezni fogunk rövid megfajtást, igénytelen kis mécsvilágot nyújtani

szellemi életünk idevágó, eléggé ködös utvesztőjében.

Bartók Béla ma holnap betölti 60-ik életévét. Szaktársainak világszerte egybehangzó véleménye szerint ő a mai kor talán legkimagaslóbb muzikológus-, hangtudósa, harmónia és különösen diszsonancia-keverék büvésze, aki előtt mint előadó előtt is meghajlanak azok, akiknek megadott az, hogy a zene Bartók-féle magasabb értelmezését megértik, felfogják és élvezik. Olyasféle ez, mint a magasabb analitikai matematika, ennek kapujait pedig hiába döngtetné az, aki az algebra fortélyaiival sines tisztában avagy pláne az egyszerű szám-tannal is hadilábon áll.

Nincs mit szégyenlennünk a tényállás bevallásával: mi biz' valamennyien a zenetudás egyszerűenél alig jutottunk tovább — minden notászeretettünk és muzikalitásunk dacára. Ha tehát az e téren esetleg olvasottabb amerikai ismerőseink valamelyike áradozni kezd az általa elismert Bartók iránt — kiváltképen ne mondjunk neki ellent azon az alapon, hogy mi már kitartunk a bögöberugó cigánykodás mellett, ha török, ha szakad, zeneértők elismerése ide avagy oda...

Fogadni mernék bárkivel (e lap évi előfizetésének erejéig), hogy több törzsökös amerikai, mint bevándorolt magyar ismerősöm van olyan, aki nemcsak ismeri, de elismeri Bartókot. S ez az egész fenti gondolatmenetnek a veleje: a zene a legideálisabb nemzetközi nyelv és szabályai, "code"-jai sohasem fognak széles rétegben alkalmazkodni a világ tizenötmillió magyarjának (ha még annyira dallamos és úgy a szívünkhöz nőtt) provincializmusához.

Sokatmondó program

Bartók Béla tehát helyettünk is szól, még hozzá olyanokhoz, akik velünk vagy szóba sem állanak, avagy jóakarát esetén sem értenének meg. És miről beszél, zenél Bartók Amerika felsőbb, vezető köreinek? Arról, hogy a magyar a földkerekség egy eddig kellőképpen nem ismert vagy félreismert népe, amelynek külön és minden más környező népetől elütő kulturája, független érzelmvilága van, mely levegőt, az Isten szabad napját keresi. Keresi pedig emberi módon — nem a gyengébbek eltiprásával de magához emelésével.

Hogyan, miként tolmácsolja Bartók mindezt? Részben muzsikájával, részben az életével — e nyitott könyvhöz hasonlítható odisszeával, melynek során bejárta, sokszor gyalogolva vagy ekhós szekéren Közép-Európa majd minden országát és az ott lakó népek veszendőbe menő dal-kincsének feljegyzésével, fáradhatatlan összegyűjtésével nemcsak a modern zenekulturát terelte friss-füvű mezőkre, de egyúttal örök emléket állított a magyarság jószomszédi törekvéseinek.

Bartók muzsikája lehet talán máshoz idomult fülünknek szokatlan, de ha mást nem is értenénk meg belőle, az abból kiáramló nemes őszinteség kell, hogy tiszteletet parancsoljon bennünk az iránt a hazánkfia iránt, aki a maga munkakörében még ez életben bepillantást enged a jövőbe, akárcsak az irodalom terén Wells megálmodta "The Shape of Things to Come".

Alföldi ősmagyar ül a Baldwin billentyűihez

A zene nagy vátesze ennek dacára mégis mindenüvé magával viszi csodálatosan kerestetlen lényének jellegzetes alföldi ismertetőjeleit. Amikor a Chicago Symphony-val szólózik, akkor is a nagyszentmiklósi ősmagyar ül a zongoránál, akinek szülőfaluja határában került felszínre évtizedekkel ezelőtt az a történelmi nevezetességű lelet, ami a kárpát-környéki népek együvé tartozásának mind a mai napig megdönt-hetetlen bizonyítéka. (Aki ebben netalán kételkednek, írjon az orosz származású, ősz Rostovt-zew egyetemi professzornak, Yale University, New Haven, Connecticut, aki e kérdés legalaposabb autoritása.)

**Nagy jövőmondónk,
aki kottára róva jósol**

Azután ne feledjük, hogy a mi Bartókunknak köszönhetjük — nem csupán népdalkincsünk, mintegy 40,000 dallam megmentését az enyészettől, hanem azt is, hogy ezek javarésze immár közkinccsé vált az Óhaza határain túl is. Számos komponistánk között ő maga jár legelől a jó példával és sok-sok szerzeményéből ki-kicsendül a mi 'bot'fülünk által vágyott eredeti népdalunk egyike-másika. Hát még ha elgondoljuk, hogy Bartók ez utóbbiakról is beható, kimerítő részletességű előadásokat tart országszerte s enmő munkássága elismeréseként a new yorki Columbia University díszdoktorává avatta és tanárának hívta meg Bartókot.

Ezer szónak is egy a vége: ha különböző okoknál fogva talán nem is élvezzük zenéjét — méltányoljuk alkotójában, hogy az egész művelt világ elismeri és megbecsüli őt, aki viszont szerénységében önmagától a ma-

gyarságra, tehát ránk is igyekszik áthárítani minden erkölcsi pluszt, ami áldozatos uttörő munkásságából származik.

Báchkai Béla.

Nüll Edvin: B. és a modern zene
problémái (németből)
Napkelet 1928 II. 828-833/40

Fermi, Laura - Illustrations in manuscript
1967, U. of Chic.

SW 325.73

F359

